

Zagrożenia i wskazania ochronne

Gatunek jest zagrożony ze względu na swą rzadkość, niewielki areal oraz małe populacje. *Sybalidia* rozestana jest uprawiana w ogrodzie przy Tatrzańskiej Stacji Terenowej Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem.

Zbigniew Mirek i Halina Piękoś-Mirkowa

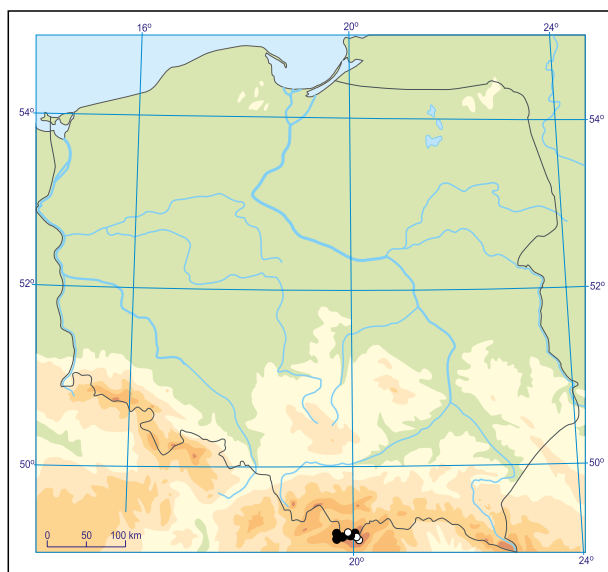
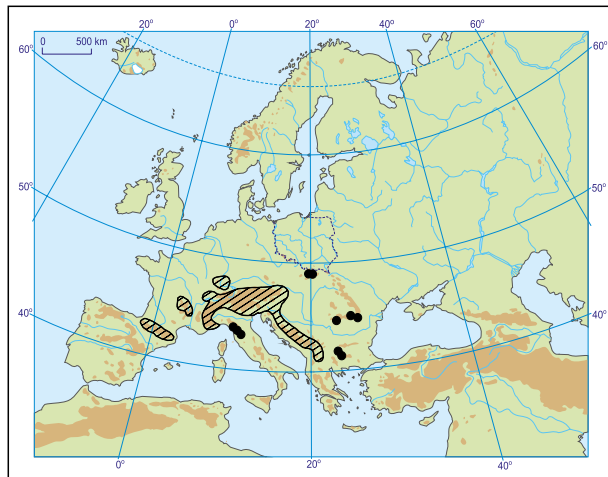

Sorbus chamaemespilus (L.) Crantz Jarzab nieszpułkowy

Rodzina: *Rosaceae* – różowate

Status

W Polsce gatunek narażony na wyginięcie. W krajach ościennych: narażony na Słowacji.

Summary

In Poland the occurrence of *Sibbaldia procumbens* is limited to the Tatras. The species has been found mainly in the massif of Czerwone Wierchy, from 1340 m to 2100 m a.s.l. It grows in the snow-bed vegetation (association *Salicetum herbaceae*), on calcium-free substrate, in soils mixed with limestone. In some sites the plant forms large aggregations (e.g. in the Litworowa Valley). The species, though not at immediate risk is considered vulnerable because of its rarity, the limited area of occurrence and small populations.

Uwagi taksonomiczne

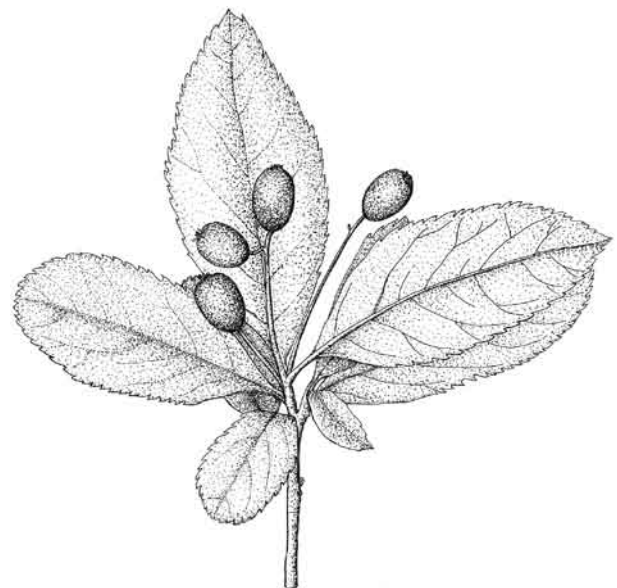
Sorbus chamaemespilus tworzy mieszańce z *S. aria* (L.) Cr.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek europejski. Występuje w górach centralnej i południowej części kontynentu (Pireneje, Masyw Centralny, Jura, Alpy, Apeniny, Karpaty, Góry Dynarskie i góry Bułgarii (Warburg, Kárpáti 1968).

Występowanie w Polsce

Występuje tylko w Tatrach, gdzie znany jest z 18 stanowisk. W Tatrach Zachodnich rośnie od Furkaski na zachodzie po Dolinę Olczyską, w zakresie wysokości od 1020 w Małych Koryciskach po 1730 m n.p.m. na Kominiańskim Wierchu. W Tatrach Wysokich występuje od Małej Koszystej na zachodzie po otoczenie Morskiego Oka na wschodzie w pasie wysokościowym od 1549 w Dolinie Pięciu Stawów Polskich po 1720 m n.p.m. na Małej Koszystej. Mieszańiec z *Sorbus aria* zbierany był w rejonie Łysanek (Piękoś-Mirkowa, Baryła 2008a).

Siedliska i fitocenozy

Jarząb nieszpułkowy spotykany jest głównie na podłożu wapiennym, rzadziej bezwapiennym. Występuje najczęściej na rędzinach o odczynie w poziomach powierzchniowych od kwaśnego do obojętnego (pH 5,5–7,2). Większość okazów rośnie w widnych, skalistych miejscach w piętrze regli i kosówki. Według Matuszkiewicza (2001), gatunek niesłusznie podawany jest jako charakterystyczny zespołu kosówki *Pinetum mugo carpaticum*.

Morfologia i biologia

Krzew dorastający do 2 m wysokości, wytwarzający zwykle liczne pędy odroślowe. Liście skórzaste, brzegiem piłkowane, nagie, z wierzchu ciemnozielone, spodem jaśniejsze, jajowatopodługowate do eliptycznych, krótkoogonkowe. Kwiaty o płatkach różowych, 4–5 mm długości, zebrane w dość zbity baldachogroniasty kwiatostan. Owoce kulistawe, czerwono-pomarańczowe, z czasem brunatniejące, mięsiste.

Charakterystyka populacji

Na poszczególnych stanowiskach rośnie od jednego do kilkunastu krzewów o kilku do kilkudziesięciu kwitnących i owocujących pędach. Łączna liczba krzewów notowanych dotychczas w Tatrach Polskich nie przekracza 100.

Sorbus intermedia (Ehrh.) Pers.**Jarząb szwedzki**

Rodzina: *Rosaceae* – różowate

Status

W Polsce gatunek zagrożony wyginięciem.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek subatlantycki o bardzo niewielkim zasięgu obejmującym południową Skandynawię i wybrzeża Bałtyku; endemit Regionu Bałtyckiego (Ingelög i in. 1993; Hultén, Fries 1986).

Występowanie w Polsce

Jarząb szwedzki osiąga u nas południową granicę zasięgu. Nieliczne stanowiska rozrzucone są na Pobrzeżu Południowobałtyckim od Kołobrzegu po Gdańsk: Sabinowo, Podole Wielkie, Dargoleza, Cecenowo, Salino, Przylądek Rozewski, Kępa Redłowska, Kartuzy, Brętowo (Browicz 1961; Browicz, Gostyńska 1963b; Kobendza 1955; Wojterski, Bednorz 1982) i Gdańsk-Stogi (Gostyńska-Jakuszczyńska 1973 i mat. npbl. z 1981 r.). Kilka

Zagrożenie i wskazania ochronne

Na niektórych stanowiskach w piętrach reglowych zagrożenie może stanowić sukcesja lasu i wzrost ocienienia. W Tatrach Zachodnich znaczna część krzewów jarząbu nieszpułkowego jest zgryzana zimą przez jelenie; zachowują się tylko części pędów ukryte pod śniegiem. Roślina wydaje się jednak odporna na te uszkodzenia, wytwarzając wciąż nowe pędy. Okazy z niektórych stanowisk, np. na Sarniej Skale, są uszkodzane na skutek obrywania z nich gałązek. Wszystkie stanowiska *Sorbus chamaemespilus* są zlokalizowane w obrębie Tatrzańskiego Parku Narodowego. Gatunek jest uprawiany w Górskim Ogrodzie Botanicznym Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem.

Halina Piękoś-Mirkowa

Summary

In Poland, *Sorbus chamaemespilus* is known only from the Tatras where it occurs at a dozen or so sites between 1040 and 1720 m a.s.l. It shows a preference for calcium carbonate-rich substrate and is most often found in rocky places in the mountain forest belt and in the subalpine belt. The number of plants varies from one to about a dozen at particular locations. The total number of bushes does not exceed 100. The species is threatened due to its small numbers. In addition, *S. chamaemespilus* bushes are often browsed by deer in winter. In some forest localities, a threat may result from shading by trees (forest succession).

dawniej podawanych stanowisk dziś już nie istnieje: Załęże koło Kołobrzegu, Las miejski w Kołobrzegu (Browicz 1961), Kępa Oksywska, Kamienna Góra, Jastrzębia Góra, Kolibki koło Orłowa (Browicz 1961; Browicz, Gostyńska 1963b; Kobendza 1955). Tylko 3 z zachowanych stanowisk, związanych bezpośrednio z wybrzeżem Bałtyku, można uznać za naturalne; są to rezerваты Kępa Redłowska i Przylądek Rozewski oraz okolice Sabinowa. Pozostałe stanowiska są prawdopodobnie pochodzenia antropogenicznego. Jako drzewo o dużych walorach dekoracyjnych, jarząb szwedzki jest często sadzony w miastach wzdłuż ulic i w parkach, a także przy drogach, skąd rozprzestrzenia się na nowe stanowiska.

Siedliska i fitocenozy

Wymaga dużo światła. W stosunku do gleby jego wymagania są skromne, jednak na siedliskach ubogich często przyjmuje pokrój krzaczasty. Najczęściej rośnie na wydmach nadmorskich i sporadycznie na klifach (jak w przypadku Przylądka Rozewie) porośniętych lasami bukowymi z zespołu *Melico-Fagetum*, rzadziej w lasach mieszanych, na obrzeżach lasu i przy drogach leśnych, a wyjątkowo także na nasłonecznionych zboczach, np. w Brętowie (Browicz 1961; Browicz, Gostyńska 1963b).